

קורט חשיבה 5

שיטת ההוראה

המטרה הברורה של שיעורי קורט חשיבה היא ללמד חשיבה כמיומנות בפני עצמה. אין טעם להנחות תלמידים "לחשוב יותר טוב" או "לחשוב על משהו מסוים". בסוג כזה של הנחיה אין תועלת רבה. כמו כן לא מספיק לנהל דיונים כלליים בתקווה שהתלמידים יצליחו להפשיט ולהכליל מיומנויות חשיבה שימושיות. לעתים תכופות צריך לתקוף את בעיית ההוראה בצורה עקיפה. למשל, בקורט חשיבה 1 נוצר בכוונה מספר קודים מלאכותיים. כל קוד ייצג תהליך שרבים היו מתייחסים אליו כאל מובן מאליו. אבל לימוד המובן מאליו הוא משימה קשה ובמקרים רבים חשובה מאוד. עדיף ליצור חש"ם ואז להסביר וללמד את השימוש בחש"ם מאשר פשוט להנחות תלמידים לעשות מה שהם טוענים שתמיד עשו: לבחון את הנקודות בעד ואת הנקודות נגד.

קורט חשיבה 5 מתמודד עם מידע ותחושות. המטרה הישירה של השיעורים היא לגרום לתלמידים לשים לב לתוכן האינפורמטיבי והתחושתי של מצבים שונים.

- בחנו לעומק את המידע
- התייחסו למידע בזהירות
- מהו המידע שניתן פה?
- אילו תחושות מעורבות פה?
- האם זה נוח או עובדה?

הנחיה מסוג זה נשמעת שימושית ועילה, אך בפועל אין היא יעילה יותר מכל סוג אחר של הנחיה. את מקום ההנחיה צריכות למלא פעולות מעשיות שיש להוציאן לפועל.

"אני רוצה שתגידו לי אילו מהתפוחים האלה חמוצים ואילו מתוקים".

אדם טועם כל תפוח ושופט האם הוא מתוק או חמוץ. הנקודה החשובה היא שכדי לשפוט צריך לנתח את טעמו של כל אחד מהתפוחים. החלוקה לקטגוריות "המתוקים" ו"החמוצים" היא רק דרך עקיפה לגרום לכך שהתפוחים ייבחנו לעומק.

אנו יכולים להשתמש בדוגמה נוספת. נניח שרציתי שאדם יבחן את חבריו. יכולתי לומר: "אני רוצה שתבחן כל אחד מחבריך ותספר לי על כל אחד מהם". הנחיה זו לא תהיה יעילה במיוחד, היות שאין פה הכוונה לפעולה. זוהי יותר הוראה מאשר הנחיה לפעולה. לחלופין, ניתן לומר: "אני רוצה שתבחן כל אחד מחבריך ותאמר לי מי מהם מופנמים ומי מהם מוחצנים". על מנת לבצע את החלוקה הזאת תצטרך לבחון כל אחד מחבריך לעומק. המטרה היא עצם הבחינה הזו, לא החלוקה הסופית לקטגוריות. הסיווג הוא רק שיטה עקיפה להביא לידי בחינה.

ברבים משיעורי קורט חשיבה 5 התלמיד מתבקש להסתכל על מצב מסוים ולבחון אותו **במטרה לשים את הדברים ב"תיבות" או בקטגוריות המתאימות**. כפי שמתואר פה, המטרה אינה שהדברים יהיו ממוינים ל"תיבות" אלא לספק את ההנעה לבחון את הדברים יותר לעומק. מסיבה זו, לא כל כך החשוב אם המיון מדויק או לא. תהיה זאת טעות אם המורה יקדיש זמן רב לוויכוח סביב השאלה האם דבר מסוים צריך להיכנס ל"תיבה" זו או אחרת.

בחלק מהשיעורים קיימת סיבה נוספת לשתי התיבות. אם תוכלו להראות שהדבר שאנו בוחנים כרגיל נופל לתוך "תיבה" אחת, אז קיומה של "תיבה" שנייה - שיש למלאה - יכול להביא לתשומת לבנו עניין שאחרת היינו מתעלמים ממנו.

עכשיו נוכל לבחון את שתי ה"תיבות" של שיעורי קורט חשיבה 5 ולהבין את הסיבה לקיומן.

השיעורים

מידע

שתי ה"תיבות" פה הן "מידע נתון" (מ"ן) ו"מידע חסר" (מ"ח). ה"תיבה" השנייה מטרתה לכוון את תשומת לבנו. נוסף לאיסוף כל המידע שהוצג בפנינו, נוכל לעשות מאמץ מכוון לרשום לפנינו את המידע שחסר לנו. על מנת לשייך משהו לשתי ה"תיבות" אלה, עלינו לבחון את המידע בדקדקנות. קל יותר לעשות זאת בצורה זו מאשר להורות: "בחנו את המידע".

שאלות

שתי ה"תיבות" פה הן "שאלת דיג" (ש"ד) ו"שאלת ציד" (ש"צ). "שאלת דיג" נשאלת כשמגששים ולא יודעים בדיוק איזה סוג של תשובה עשויים לקבל; "שאלת ציד" נשאלת כשמבררים משהו והתשובה היא תמיד "כן" או "לא". זאת נראית הבחנה טריוויאלית אבל אין היא כזו. אין טעם לשאול סוג מסוים של שאלות כשבטח יהיה יעיל יותר לשאול סוג אחר של שאלות. הנקודה המרכזית היא שעל מנת להחליט איזה סוג של שאלה צריך לשאול יש לבחון את השאלה ולבדוק מה בעצם שואלים פה.

רמזים

ה"תיבות" פה הן "רמזים נפרדים" (ר"ן) ו"רמזים משולבים" (ר"ם). שתי ה"תיבות" אלה הן שתי פעולות מכוונות. במקום לבחון את הרמזים בצורה כללית, התלמיד מתבקש לחלק את בדיקת המידע שלו לשני שלבים. בשלב הראשון בוחנים כל רמז בנפרד ורואים מה ניתן להבין ממנו לבדו. בשלב השני בוחנים את כל הרמזים יחדיו ורואים מה ניתן להבין משילוב של כל הרמזים.

סתירה

שתי ה"תיבות" פה הן "סתירה" (ס"ת) ו"מסקנה שגויה" (מ"ש). ה"תיבות" פה עוסקות בסוגים חשובים מאוד של טעויות במידע. לרוב, השגיאות נובעות, מהידע הנתון עצמו (למרות שהן יכולות להתייחס לשימוש או לפירוש של מידע זה). הסתירה נובעת מכך ששתי טענות של המידע סותרות האחת את השנייה (אומרות דברים הפוכים). מסקנה שגויה נוצרת מכך שהאמירה השנייה אינה נובעת בהכרח מהראשונה, למרות שנטען לפנינו שהיא נובעת ממנה. הכוונה היא שהתלמיד יבחן את הטעות בצורה מעמיקה דיה כך שיוכל להחליט איזה סוג טעות יש פה.

ניחוש

שתי ה"תיבות" פה הן "ניחוש קטן" (נ"ק) ו"ניחוש גדול" (נ"ג). הקטגוריות מתייחסות לסיכויים שמהו יקרה. אם יש יותר סיכויים שדבר מסוים יקרה, אם מרב הסיכויים הם שהדבר יקרה, אלא אם כן יתרחש משהו יוצא דופן, אז מדובר ב"ניחוש קטן"; או אם הסיכויים שהדבר יקרה או שלא יקרה אינם נוטים לכיוון מסוים - אז זהו "ניחוש גדול". אלו הן שתי קטגוריות רחבות מאוד שאין שימושיות כל כך בפני עצמן. מה שחשוב הוא שהתלמידים יתרגלו לרשום כשהם מנחשים משהו מהם הסיכויים שהניחוש יהיה נכון או לא נכון. שתי הקטגוריות אינן אלא שיטה לעודד בקרב התלמידים הרגל זה.

אמונה

שתי ה"תיבות" פה הן "אמונה פרטית" (א"פ) ו"אמונתם של אחרים" (א"ח). ההתייחסות לאמונה פה היא כאל משהו שמקבלים כאמת - משהו המבוסס על ניסיונו האישי או על רגשותיו של בעל האמונה (אמונה פרטית) או על סמכותם של אחרים (אמונתם של אחרים). זוהי הבחנה שימושית בפני עצמה, אבל מה שיותר חשוב הוא שעל ידי

בחינת אמונה מסוימת בוחנים גם את בסיסה של האמונה - וזה חשוב מאוד. אם כן, שוב, שתי ה"תיבות" הן שיטה להביא את התלמידים לבחון את המקור, את הבסיס לאמונותיהם ולאמונות שבהן הם נתקלים.

דעות מן-המוכן

שתי ה"תיבות" פה הן "דעות מן-המוכן כעזר" (ד"ע) ו"דעות מן-המוכן כתחליף" (ד"ת). הכוונה פה לגרום לתלמידים להתמקד בשאלה: "כיצד אני משתמש/ת בדעה רווחת זו שלא הגעתי אליה בעצמי? האם אני משתמש/ת בה כעזר לחשיבתי העצמאית? או שאני משתמש/ת בה כתחליף לחשיבתי - במקום לחשוב בעצמי?" הקטגוריות הסופיות אינן חשובות, אך הניסיון לגלות איך אדם משתמש בדעות רווחות הוא חשוב ומועיל. למעשה, ההבחנה בין שתי הקטגוריות איננה חדה, היות שלעיתים קרובות משתמשים בדעה מוכנה כתחליף רק באופן חלקי. אין זה משנה. הניסיון לנתח את השימוש הוא החשוב במקרה זה.

רגשות

שתי ה"תיבות" פה הן "רגשות פשוטים" (ר"פ) ו"רגשות-אגו" (ר"ג). במקרה זה משתמשים ב"תיבה" השנייה כדי להפנות את תשומת הלב לסוג של רגשות שבעצם אינם רגשות. רגשות בסיסיים (כעס, אהבה, פחד) משפיעים על חשיבתנו, אבל לעתים תכופות אנו שוכחים שיש קבוצה שלמה של "רגשות-אגו" שמשפיעים אף יותר על חשיבתנו (הצורך להיות צודק, הצורך להרגיש חשוב). שתי ה"תיבות" הללו נוצרו על מנת לעורר את תשומת לבנו לא רק לרגשות הרגילים אלא גם לרגשות-האגו.

ערכים

שתי הקטגוריות פה הן "ערך גבוה" (ע"ג) ו"ערך נמוך" (ע"נ). אלו עושות רושם של קטגוריות טריוויאליות ומקריות מאוד, היות שבעצם צריכה להיות עלייה הדרגתית מנמוך לגבוה ולא שתי קטגוריות בלבד. המטרה איננה למיין ערכים לגבוהים ולנמוכים, אלא לעודד את התלמידים לבחון את הערכים המעורבים וכך להיות ערים לערך שאנו ואנשים אחרים מייחסים לדברים. ברוב המקרים, השיפוט הערכי לא יכול להיעשות במונחים אבסולוטיים אלא במונחים יחסיים למצב הנתון באותו רגע: "במצב הזה, אלו הם הערכים הגבוהים יותר ואלה הם הערכים הנמוכים יותר". במילים אחרות, מתרחשים כאן השוואה ושיפוט במידה שווה. (זה בסדר, היות שמטרת התרגיל היא בחינת הערכים).

פישוט והבהרה

שתי ה"תיבות" פה הן "פישוט" (פ"ש) ו"הבהרה" (ה"ב). אלו אינן קטגוריות, אלא שתי פעולות נפרדות, שניתן להפעילן על מידע. "פישוט" פירושו לנסח את הדברים בצורה פשוטה יותר, בצורה ישירה יותר. המטרה היא בדרך כלל להפוך את הדברים לקלים יותר להבנה (אם כי לא תמיד). "הבהרה" עוסקת בעיקר בהפיכת הדברים לברורים יותר, קלים יותר להבנה. לפעמים, כשאנו עוסקים בהבהרה, אנו משתמשים בהרבה מילים ודוגמאות. ברור שיש חפיפה בין שתי הפעולות, אך למרות זאת, מועיל מאוד לשמור על ההבחנה, היות שבמצבים מסוימים תרצו לבצע פישוט (למשל, בהבאת חוקי משחק, בחוקים ותקנות) בעוד שבמצבים אחרים תרצו לבצע הבהרה (למשל, בהוראות).

ראשי-תיבות, זיכרון והעברה

כמו בשימוש ב"ראשי-תיבות ראשוניים" בשיעורי קורט חשיבה קודמים, גם כאן אין לצפות שהתלמידים יזכרו את כל ראשי-התיבות ואת משמעותם. ראשי-התיבות הם דרך להעביר את השיעורים. מטרתם לשמש כקיצורים לדברים שאחרת עלולים לדרוש הסברים מורכבים בכל נקודה. מטרתם למשוך תשומת לב לפעולות מוגדרות שהתלמידים מתבקשים לבצע.

חלק מראשי-התיבות נחרטים בזכרון התלמידים והם משתמשים בהם בתחומים שונים. לתלמידים רבים קל לדבר על לעשות חש"ם או מח"א על נושא מסוים. המורה לא צריך להתחמק משימוש בראשי-תיבות עקב מבוכה אלא להשתמש בהם באופן טבעי (לפחות במרכאות) כשמבקשים מתלמיד לבצע פעולה מסוימת. ייתכן שאפשר לתאר את הפעולה מבלי להשתמש בראשי-התיבות, אבל הדבר אינו מספק "כלי להפניית תשומת הלב" שהוא מוגדר דיו לתלמידים. להבין כלי חשיבה ולהשתמש בו כשאתה מתבקש לבצע מטלה חשיבתית אינו זהה לרכישת הכלי.

ראשי-התיבות שבהם משתמשים בקורט חשיבה 5 אינם חשובים כמו חלק מראשי-התיבות שהופיעו בחוברות הקודמות (חש"ם, מח"א, בש"ץ, מח"ל וכו') היות שאינם מייצגים פעולות ברורות. לפיכך, לא חשוב כל כך שהתלמידים יזכרו אותם. בכל זאת, חשוב להשתמש בהם במהלך השיעור כדרך לכוון את תשומת לבם של התלמידים ולספק ציוני דרך ברורים לחשיבה.

כמו כן, חשוב להשתמש במהלך השיעור בכרטיסי-העבודה לתלמיד. אפשר אמנם לנהל שיעור גם בלי כרטיסי-עבודה אלה, אבל הם עוזרים למקד את תשומת הלב בנושא השיעור ולהראות באופן ברור שהן המורה והן התלמידים עובדים יחדיו על נושא השיעור (בניגוד למצב שבו המורה ממציא את מהלך השיעור תוך כדי השיעור).